

Góðir gestir.

Má ég fyrsta þakka þann sóma, sem mér er sýndur, með því að bjóða mér að ávarpa þessa samkomu hér að Hrafnseyri við Arnarfjörð á þjóðhátíðardegi okkar Íslendinga. Sjálfstæðisbarátta þjóðar okkar er tengd þessum stað sterkum böndum. Svo lengi, sem við minnumst Jóns Sigurðssonar eigum við rætur, við eigum sögu og vitund um, að við eigum að varðveita arfleifð okkar, menningu og bókmenntir.

Við stöndum frammi fyrir örlagaríkum ákvörðunum á næstu árum, sem snerta framtíð og sjálfstæði þjóðarinnar. Þetta eru veigamestu ákvarðanir, sem við höfum þurft að taka í utanríkis- og sjálfstæðismálum í tæpa hálfu öld, eða frá því að lýðveldi var stofnað á Íslandi.

Ekki voru allir á einu máli um að stofna bæri lýðveldi á þeim tíma, en yfirgnæfandi meirihluti þjóðarinnar var því fylgjandi og samstaða um það var algjör, þegar 17. júní 1944 rann upp. Þessi samstaða skipti auðvitað höfuðmáli og var áreiðanlega ein helzta forsenda þess, að aðrar þjóðir veittu hinu íslenska lýðveldi viðurkenningu.

Þær lykilákvarðanir, sem teknar voru í kjölfar lýðveldisstofnunarinnar, þátttaka í samstarfi Norðurlanda, aðild að Sameinuðu þjóðunum og síðar Norður-Atlantshafsbandalaginu og gerð varnarsamnings við Bandaríkin tryggðu okkur sess meðal sjálfstæðra þjóða heims.

Hins vegar leiddi aðildin að Atlantshafsbandalaginu og varnarsamningurinn við Bandaríkin til slíkrar sundrunar þessarar fámennu þjóðar að markað hefur alla stjórnmalabaráttu okkar í fjóra áratugi, skipt þjóðinni í andstæðar fylkingar og komið í veg fyrir þá samstöðu, sem smáþjóð er nauðsynleg í viðsjárverðum heimi.

Við erum um þessar mundir vitni að heimssögulegum viðburðum, sem fæst okkar, sem hér erum stödd, hefðum látið okkur til hugar koma, að við ættum eftir að lifa. Og þetta eru stórfenglegir atburðir: járnþjaldið fallið, Berlínarmúrinn hruninn og fjötrarnir að bresta af hundruðum milljóna manna.

Þessi tíðindi vekja nýja þjartsýni um heimsbyggðina alla. Og þá ekki síður hin heillandi hugsjón um sameinaða Evrópu, þar sem þjóðir, sem um aldir hafa borizt á banaspjótum tengjast saman svo sterkum böndum - hugsjóna og hagsmuna - að nánast óhugsandi er, að þær eigi eftir að grípa til vopna á ný hver gegn annarri, a.m.k. á okkar tímum.

Í sögu Evrópu má sjá margar tilraunir til sameiningar. Þær hafa þó yfirleitt farið fram í krafti vopnavalds, en nú með samningum á milli frjálsra og sjálfstæðra þjóða. En óneitanlega er það umhugsunarefni, að á sama tíma og ríki Vestur-Evrópu stefna í átt til æ nánara samstarfs og sameiningar eru ríkjabandalög í öðrum

hlutum Evrópu að brotna upp og gamlar og rótgrónar menningarþjóðir að kalla eftir sjálfstæði á ný. Ríkjaheildir, sem voru myndaðar í lok heimsstyrjaldarinnar síðari eru að sundrast. Sá grundvallarmunur er á, að ríkjabandalögum í Austur-Evrópu hefur verið haldið saman með valdi. Það vald hefur hins vegar ekki megnað að þurrka út þjóðareinkenni, tungu og menningu, sem sýnir út af fyrir sig, hve djúpum rótum þjóðernið stendur.

Járntjaldið og Berlínarmúrinn voru fallin í raun og landamæri milli Evrópuríkja horfin og ekki einungis á milli Evrópuríkja heldur milli flestra ríkja heims fyrir allmörgum árum. Þótt hægt væri að halda fólkinu sjálfu á bak við múra og járnþjald var ekki hægt, vegna nýrrar fjarskiptatækni að koma í veg fyrir, að hugmyndir og upplýsingar flæddu á milli. Þetta hugmyndaflód átti þátt í að brjóta niður múrana.

Framtíð sameinaðrar Evrópu - frjálsra þjóða - vaxandi samskipta fólks af ólíku þjóðerni, minnkandi herbúnaðar og friðar, er björt - en um leið veldur hún því, að við Íslendingar stöndum frammi fyrir erfiðari viðfangsefnum í utanríkismálum og sjálfstæðismálum okkar en við höfum gert í tæpa hálfu öld.

Við lítum á okkur, sem Evrópubúa, þótt við séum útkjálkafólk, þegar horft er til Íslands frá meginlandi Evrópu og við viljum verða þátttakendur í þeirri þróun, sem þar er að verða bæði vegna hugsjóna og hagsmuna.

En við viljum ekki hverfa í þjóðahafið og týna sjálfstæði okkar.

Við viljum efla samskipti okkar við þær þjóðir, sem næst okkur standa og við höfum átt samskipti við um aldir. Við viljum eiga greiðan aðgang að hefðbundnum mörkuðum okkar í þessum löndum og efla viðskipti við þjóðir, sem við höfum skipt við öldum saman.

En - við viljum ekki kaupa þau viðskipti því verði að veita þeim forræði yfir auðlindum okkar, hvorki beint né óbeint, hvorki með aðgangi að fiskimiðum eða eignarhaldi að fyrirtækjum í sjávarútvegi. Fiskimiðin eru og verða eign íslensku þjóðarinnar allrar. Og því má gjarnan bæta við, að með sama hætti og við viljum verja þau gegn ásælni útlendinga hljótum við líka að verja þessa þjóðareign gegn innlendri ásælni.

Einhverjir kunna að segja: við getum ekki bæði haldið og sleppt. En ég segi: forsendan fyrir lífi okkar í þessu harðbýla landi er sú, að við eigum auðlindir þess sjálf og að við nýtum auðlindir þess sjálf. Ef ekki, getum við öll sezt að í litlum bæ, hvort sem er á Jótlandsheiðum eða annars staðar.

Þetta er flókin staða og við hljótum að vera opin fyrir málamiðlunum. Við Íslendingar, eins og aðrar þjóðir, verðum að vera tilbúnir til að gefa eftir og slaka á. Margir hafa áhyggjur af því, að Ísland verði hluti af sameiginlegum vinnumarkaði allrar Evrópu og að fólk af margvíslegu þjóðerni geti óhindrað leitað hingað til lands eftir atvinnu. En við verðum að vera tilbúnir til að taka þá áhættu ekki sízt í ljósi fenginnar reynslu okkar sjálfra af því að vera aðilar að sameiginlegum vinnumarkaði

sagði ungur maður, sem náð hafði langt í háskólanámi í Bandaríkjunum fyrir rúmum áratug, við föður sinn - Ísland er land, sem er gott að koma til í sumarleyfi! Verður það svo á næstu öld, að börn okkar og barnabörn búi á meginlandi Evrópu en komi til Íslands á sumrin í heimsókn eins og við heimsækjum sveitina okkar að sumarlagi? Eða verður Ísland eins konar verstöð frá Evrópu - þangað saki menn í ver frá stórborgum meginlandsins?

Ég óttast, að þetta sé sá veruleiki, sem við kunnum að standa frammi fyrir á næstu árum. Ef til vill er þetta svartsíni og vonandi er það svartsíni. Ef til vill eigum við okkur bjarta framtíð í einhvers konar tengslum við hina sameinuðu Evrópu og njótum skilnings stórbjóða Evrópu, eins og Þjóðverja og Breta á sérstöðu okkar. En það getur enginn gengið út frá því, sem vísu. Hér eru miklir efnalegir hagsmunir í veði en að lokum er það spurning um sjálfstæði þjóðarinnar og yfirráð yfir auðlindum okkar, sem úrslitum ræður.

Þótt einhvers konar tenging við sameinaða Evrópu feli í sér, að einstakar ákvarðanir t.d. í efnahagsmálum, verði teknar í Brussel en ekki Reykjavík, þarf það ekki að skerða sjálfstæði þjóðarinnar. Eins og málum er nú háttað eru þjóðir heims hver annarri háðar. Það á ekki síður við um stórbjóðir en smáþjóðir. Bandaríkin eru svo háð Japan um framleiðslu á tölvukubbum, að ef Japanir hættu að senda þá til Bandaríkjanna mundu ákveðnar iðngreinar þar í landi hrynja, m.a. vopnaframleiðsla á ákveðnum sviðum. Ef hins vegar sjávarútvegsdeild Evrópubandalagsins tæki ákvörðun um fiskveiðikvóta og skiptingu hans í fiskveiðilögsögu Íslands, eins og gert er í fiskveiðilögsögu aðildarríkja Evrópubandalagsins, væri fullveldi íslensku þjóðarinnar úr sögunni. Það er svo ihugunarefni, að okkur hefur ekki enn lánast að skapa samstöðu heima fyrir um þá fiskveiðistefnu, sem tryggir óumdeilanlega eignarhald þjóðarinnar allrar á auðlindinni. Þjóðarsátt og samstaða um fiskveiðistefnuna er ein af forsendum þess, að okkur vegni vel í samningaviðræðum við aðrar þjóðir.

Sumir segja, að fullveldi okkar, sem þjóðar, mundi fá aukna þýðingu í nánú samstarfi við aðrar þjóðir t.d. innan Evrópubandalagsins og vísa þar til reynslu stærri þjóða innan þess. Ekki skal dregið í efa, að á þær sé hlustað, en hverjum dettur annað í hug en að stórbjóðirnar innan Evrópubandalagsins ráði algerlega ferðinni?

Það væri út af fyrir sig nóg fyrir smáþjóð að þurfa að kljást við þessi viðfangsefni á næstu árum. En það er fleira, sem að okkur snýr um þessar mundir.

Fjarskiptataeknin, sem gerir okkur kleift að komast á sekúndubroti í samband við vini og kunningja í öðrum heimsálfum eða horfa á knattspyrnuleik á Ítalíu í sjónvarpi á sömu stundu og hann fer þar fram, veldur því líka, að við stöndum nú frammi fyrir mesta menningarlega þrýstingi, sem þjóðin hefur nokkru sinni orðið fyrir.

Hin erlendu menningaráhrif steypast yfir okkur eins og holskeflur, sem ríða yfir, hver annarri stærri. Erlent myndefni,

sérstaklega frá hinum engilsaxneska heimi, flæðir hér yfir. Fyrir aldarfjórðungi tók ég þátt í því ásamt 59 öðrum einstaklingum að vinna gegn því, að Keflavíkursjónvarpið næði út fyrir Keflavíkurlflugvöll. Sú barátta bar árangur þá. En hver er staðan nú?

Íslenzku sjónvarpsstöðvarnar eru ekki íslenzkar nema að hluta til. Önnur þeirra er aðallega engilsaxnesk. Á hverju einasta kvöldi senda þessar stöðvar inn á hvert einasta heimili í landinu myndefni, sem aðallega er á ensku og amerísku. Gervihnattasjónvarpið er á næsta leiti.

Hversu lengi stentz íslenzk tunga og íslenzk menning þennan þrýsting? Margir yppta öxlum og segja, að tungan hafi lifað í ellefu hundruð ár. Er það svo? Var hún ekki hætt komin á síðustu öld og jafnvel í byrjun þessarar aldar? Hafið þið tekið eftir því, að það er að verða til ný íslenzka? Orðin eru íslenzk en orðaröð og setningaskipan er ensk. Sumir segja, að við getum týnt tungunni á hálfri öld. Það er u.þ.b. sá tími, sem liðinn er frá lýðveldisstofnun.

Á næstu misserum og árum verður sagt, að sjónarmið sem þessi lýsi þjóðrembingi, einangrunarstefnu og afturhaldssemi. Með skoðunum, sem þessum sé verið að ýkja þær hættur, sem að þjóðmenningu okkar steðji í breyttum heimi. Ég vísa slíkum andmælum á bug. Tilvera okkar í þessu landi á sér nokkrar einfaldar forsendur. Hún byggist á sögu okkar, tungu og menningu og nýtingu auðlinda þessa fallega lands. Það er skylda okkar, sem nú lifum að verja þessa menningararfleifð og skila þeim auðlindum, sem við tókum við og bættum við í hendur eftirkomenda okkar. Varðstaða um þessa arfleifð er þáttur í sjálfstæðisbaráttu okkar. Hún er framhald þeirrar baráttu, sem Jón Sigurðsson var forystumaður fyrir. Og jafnvel þótt í ljós kæmi, að þær hættur, sem við okkur blasa væru eitthvað ýktar, væri það af hinu góða.

Jón Sigurðsson boðaði frjálslynda stefnu. Hann var enginn einangrunarsinni. Hann var frjálslyndur umbótamaður eins og Fjölismenn og vissi, að þá vegnar Íslendingum bezt, þegar alþjóðlegir straumar endurnæra íslenzka menningu, eins og á 13. öld. Lengra gekk hann ekki í alþjóðahyggju sinni og talaði m.a. um rétt íslenzkrar tungu og lagði höfuð áherzlu á samhengi íslenzkrar sögu og varðveizlu arfleifðar okkar. Frelsis-hreyfingarnar í Evrópu heilluðu hann og þær voru sá eldur, sem hann herti í vopn sín fyrir íslenzku sjálfstæði og fullveldi og sérstöðu Íslands í framtíðinni án tengsla við danska ríkið.

Sá þáttur í utanríkisstefnu okkar Íslendinga, sem valdið hefur mestri sundrunu með þjóðinni á síðustu fjörutíu árum á eftir að falla í þann farveg á næstu árum, að ríkari samstaða verður á þeim vettvangi en verið hefur. Þar skiptir máli að rasa ekki um ráð fram en augljóst, að við getum búist við breytingum.

Að mínu mati hefur okkur Íslendingum tekizt að halda farsællega á aðild okkar að Atlantshafsbandalaginu og varnarsamstarfi okkar við Bandaríkin. Einn þáttur í því samstarfi veldur þó áhyggjum. Við höfum haft of miklar tekjur af veru bandaríska varnarliðsins

á Íslandi. Við erum orðin of fjárhagslega háð dvöl þess hér. Spilling okkar sjálfra er engu betri en sú spinning, sem kemur frá öðrum. Það má aldrei koma til þess, að afstaða okkar til framtíðar varnarliðsins byggist á því, að það veiti Íslendingum atvinnu og við höfum af því tekjur. Þess vegna skiptir fátt meira máli en einmitt það að gera atvinnulífið á Suðurnesjum óháð dvöl bandaríska varnarliðsins.

Deilurnar um aðild að Atlantshafsbandalaginu og gerð varnarsamningsins við Bandaríkin leiddu til djúpstæðs klofnings meðal þjóðarinnar, sem haft hefur neikvæð áhrif á þjóðlífið allt. Það skiptir miklu máli, að okkur takist að halda þannig á samskiptum okkar við hina sameinuðu Evrópu, að sæmileg samstaða ríki meðal Íslendinga. Þar á svo sannarlega við, að sameinaðir stöndum vér og sundraðir föllum vér.

Þeir eru ekki margir, sem boða nú fulla aðild að Evrópu-bandalaginu en þeim á eftir að fjölga. Um það yrði djúpstæður ágreiningur með þessari þjóð að óbreyttum aðstæðum, en kynni að breytast, ef Evrópubandalagið félli frá kröfum um veiðiheimildir í fiskveiðilögsögu okkar. Við þá, sem telja framtíð Íslands vera innan Evrópubandalagsins leyfi ég mér að segja: farið ykkur hægt. Ef þið þrýstið á aðild af of miklu offorsi ýtið þið frá ykkur fólki, sem er tilbúið til að styðja skynsamleg tengsl við hina nýju Evrópu.

Þeir eru heldur ekki margir, sem vilja einangra land og þjóð frá því, sem er að gerast í Evrópu. En hið sama á við þá og hina, sem boða fulla aðild: gangi þeir of langt í málflutningi sínum vinna þeir gegn eigin málstað.

Við Íslendingar þurfum á samstöðu að halda í ríkum mæli í þeim orlagaríku ákvörðunum, sem taka verður á næstu árum. Öfgasjónarmið á báða vegu verða að vika. Skynsamleg málamiðlun og millileið verður að finnast. Hún er ekki síður komin undir viðsemjendum okkar en okkur sjálfum.